

Nr 179.

Av herr **Bergman m. fl.**, *angående vissa anslag till nykterhetens främjande.*

Under åttonde huvudtiteln (sid. 624—633) i årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t äskat vissa anslag till undervisnings- och upplysningsverksamheten för nykterhetens främjande. Man hade haft anledning att vänta, att regeringen vid dessa anslagsäskanden skulle tagit mera hänsyn till kungl. skolöverstyrelsens synnerligen väl grundade framställningar beträffande starkare stöd från statens sida åt det av statsmyndigheterna kontrollerade, fullt objektivt bedrivna, folkliga och frivilliga upplysningsarbetet i nykterhetsfrågan. Och man hade haft så mycket mera skäl att med visshet förvänta ett sådant beaktande från regeringens sida, då det även för regeringen torde vara väl bekant, att såväl nykterhetsorganisationerna som övriga sammanslutningar, vilka bedriva upplysningsarbete på dessa områden, i hög grad hämmas i detta sitt arbete av otillräckliga ekonomiska resurser. Men till stor förvåning befinnes det nu, att regeringen, långt ifrån att beakta dessa förhållanden, tvärtom inbjuder riksdagen att skarpt beskära en anslagspost, som under flera år av riksdagen anvisats för ett ur praktisk nykterhetssynpunkt så vitalt intresse som anordnandet av sociala fortbildningskurser i nykterhetsfrågan för lärare och militära befattningshavare m. fl. Ett dylikt förfarande kommer otvivelaktigt att framkalla stark förstämning inom de lager av vårt folk, där man med stora uppoffringar av tid och penningar söker i handling främja en upplysningsverksamhet, vars bedrivande alla svenska regeringar och alla politiska partier förklarar sig vilja kraftigt understödja, emedan denna upplysning — och detta med all rätt — betecknas såsom den viktigaste förutsättningen ej blott för en ökad folknykterhet på frivillighetens väg utan jämväl för statsmakternas ingripande i lagstiftningsavseende, denna lagstiftning må sedan avse förbudsåtgärder eller allenast restriktiva bestämmelser. Man skulle till nöds hava kunnat förstå regeringens reserverade hållning i denna fråga, därest någon som helst tvekan varit förhanden beträffande behovet av de av kungl. skolöverstyrelsen förordade anslagen. Men detta är ingalunda fallet. Beträffande ifrågasatt ökat anslag för föreläsnings- och instruktionsverksamheten för nykterhetens främjande erinrar tvärtom föredragande departementschefen om sitt uttalande

till statsrådsprotokollet den 2 januari 1925, enligt vilket han redan då betonade, "att den verksamhet, anslaget avsåge att främja, utgjorde ett synnerligen värdefullt medel i kampen mot alkoholfaran och för den skull vore i hög grad förtjänt att stödjas av statsmakterna, samt att skäl finnes, som talade för en ökning av anslagsbeloppet, ehuru man borde avvakta verkningarna av den från och med budgetåret 1924—1925 beviljade höjningen av anslaget från 27,000 kronor till 60,000 kronor". Dessa verkningar har man emellertid haft god tid att konstatera ej blott under ovan omförmälda budgetår juli 1924—juni 1925 utan jämväl under senaste halvåret 1925. Och såväl den av kungl. skolöverstyrelsen förordnade föreläsningebyrån: "Centralförbundet för nykterhetsundervisning" som ock skolöverstyrelsen hava inför Kungl. Maj:t vitsordat, att även med det till 60,000 kronor ökade anslaget statsbidrag enligt de av 1919 års riksdag och av Kungl. Maj:t godkända grunderna kunnat lämnas allenast till ett mindre antal av de föreläsningar, som påkallats. Men icke förty förklarar departementschefen, att det syntes honom lämpligt att ytterligare "avvakta ännu någon tids erfarenhet, innan man skrider till att ytterligare öka anslaget". Det lär emellertid icke kunna bestridas, att en dylik avvaktande hållning är ägnad att hämma utvecklingen och försvaga effektiviteten av den upplysningsverksamhet, som det ligger i statens eget intresse att i stället stimulera.

Regeringen har ej heller kunnat för sitt ståndpunktstagande återropa några sparsamhetssynpunkter. Detta hade dessutom varit uteslutet redan på den grunden, att regeringen i annat sammanhang ifrågasätter, att icke blott anslagen för nu ifrågavarande upplysningsverksamhet utan jämväl övriga anslag för nykterhetens främjande och för motarbetande av alkoholismens följder — sammanlagt ej mindre än 1,165,000 kronor — hädanefter skulle uppföras såsom utgifter å statens budget i stället för att såsom hittills utgå ur rusdrycksmedelsfonden. För vår del äro vi ingalunda säkra på, att denna nya anordning är riktig. Åtminstone i vad det angår anslagen för upplysningsverksamheten för nykterhetens främjande synes det vara motiverat, att dessa anslag även framdeles bestridas av fondens medel. Och detta så mycket hellre, som "ingripande åtgärder till rusdryckshandlingens begränsande eller avveckling", såsom det heter i Kungl. Maj:ts förslag till nya grunder för fondens användning, enligt redan vunnit erfarenhet påkalla en ytterligare stegrad upplysning och fostrande verksamhet.

Riksdagens nykterhetsgrupp, som inom sig räknar medlemmar från fyra olika partier, har i betraktande av ovan anförda synpunkter enhälligt beslutat att för sin del hemställa om riksdagens bifall till de förslag, som i denna fråga framlagts av kungl. skolöverstyrelsen i dess skrivelse till Kungl. Maj:t.

Och då undertecknade ledamöter av nykterhetsgruppens styrelse å gruppens vägnar nu framlägga dessa förslag, våga vi hysa den förhoppningen att härför kunna påräkna understöd ej blott av den socialdemokratiska nykterhetsgruppens medlemmar utan jämväl av de nykterhetsvänner, vilka ej äro anslutna till nykterhetsgrupperna. Ett om möjligt enhälligt beslut från riksdagens sida i denna viktiga samhällsangelägenhet skulle förvisso vara ägnat att inom hela vårt folk stärka tilltron till riksdagens bestämda vilja att åstadkomma ett förtroendefullt samarbete på ett område, där meningsskiljaktigheter i nykterhetspolitiskt avseende icke behöva eller böra spela in.

I detta avseende tillåta vi oss även upprepa, vad som från nykterhetsgruppens sida yttrades i en liknande fråga vid 1923 års riksdag (motion nr 114 inom Andra kammaren):

”Undertecknade hysa den bestämda uppfattningen, att statsmakterna göra klokt uti att beakta de synpunkter, som alltså enstämmigt gjorts gällande från alla håll. Särskilt angeläget synes det vara, att riksdagen i detta fall tar fasta på, vad som verkligen är ägnat att ena och samla alla partier och alla nykterhetspolitiska uppfattningar om ett gemensamt mål: bibringandet åt hela vårt folk av en på objektivt framlagda fakta grundad insikt om de faktorer av olika slag, vilka tillsammans bilda grundvalen för skapandet av ett bättre nykterhetstillstånd. Skulle riksdagen även i en sådan fråga icke kunna ena sig om kraftiga och positiva nykterhetsfrämjande åtgärder, så är det att befara, att misstron ute i landet till riksdagens och Kungl. Maj:ts nykterhetsvilja sprider sig i allt vidare kretsar och åstadkommer ökad splittring även på områden, där en förtroendefull samverkan borde kunna ske mellan olika åsiktsriktningar.

Undertecknade hysa alltså den meningen, att de prutningar, som Kungl. Maj:t vidtagit beträffande anslagen till upplysningsarbetet för nykterhetens främjande, till sina konsekvenser skola visa sig synnerligen olyckliga och kunna spoliera värden av moralisk, social och även ekonomisk art, som visserligen icke låta sig direkt värderas i reda penningar, men vilka icke desto mindre äro fakta, som ett folk måste allvarligt räkna med.

Beskärningarna på nu ifrågavarande områden bliva ännu mera osympatiska, när man tar hänsyn till statens förhållande till de från rusdryckskonsumtionen och rusdrycksbeskattningen inflytande inkomsterna, vilka enligt finansministerns beräkningar skulle komma att belöpa sig till ej mindre än 86 miljoner kronor för budgetåret juli 1923—juni 1924.”

Vi övergå nu till att beröra de olika anslagsposterna, där Kungl. Maj:t avvikit ifrån kungl. skolöverstyrelsens förslag.

Vad då först beträffar den *sociala fortbildningskursen för lärare m. fl.* få vi erinra därom, att det av kungl. skolöverstyrelsen förordade anslaget kronor 40,000 är precis detsamma, som av riksdagen 1924 anvisades för den fjärde sociala fortbildningskursen, vilken hölls i Stockholm sommaren 1925. För den nästföregående kursen av detta slag år 1924 hade anvisats 41,500 kronor.

”Statsverkets kostnad för anordnande under år 1927 av en *social fortbildningskurs* för lärare m. fl. beräknar överstyrelsen, i huvudsaklig överensstämmelse med centralförbundets för nykterhetsundervisning beräkningar, till sammanlagt kronor 40,000:—.”¹

Nu menar emellertid departementschefen, att ”det borde vara möjligt att något koncentrera föreläsningar och övningar vid kursen och härigenom nedbringa kostnaderna till samma belopp, som anvisats för den hygieniska fortbildningskursen under nu löpande budgetår eller till 32,000 kronor”.

Ett sådant förfarande förutsätter emellertid en så skarp beskärning av kursens program, att syftemålet med denna kurs äventyras. Redan nu hava de olika ämnena tillmätts en så ytterst begränsad tid, att de av kungl. skolöverstyrelsen förordnade kursledarne måst till det yttersta begränsa sin framställning. Följden av kursens avkortning till exempelvis 18 arbetsdagar från nuvarande 26 (med söndagarna 30) måste därför bli, att vissa redan uppförda ämnen slopades och att jämväl tiden för kursdeltagarnes litteraturstudium begränsades. Meningen med kurser av detta slag har emellertid varit, att deltagarne (för närvarande 125) borde så införsättas i alkoholspörsmålet och dess sammanhang med andra samhällsfrågor, att de sedermera inom resp. områden kunde bilda kärnan i den stora kår av undervisare och uppfostrare, vilka ej kunna beredas samma utbildning utan som måste nöja sig med att på egen bekostnad söka den mera översiktliga orientering, som erbjudes vid de allmänna upplysningskurserna (i regel pågående fem dagar) och genom den statsunderstödda föreläsnings- och instruktionsverksamheten.

Det bör ej heller förbises, att redan tidigare företagits mycket starka beskärningar av fortbildningskurserna. Under tiden 1908 (resp. 1910)—1919 anordnades av statsmedel dels 9-veckors kurser för lärarne vid högre läroanstalter dels 6-veckors kurser för folkskollärare. Genom riksdagens beslut 1919 sammanslogos dessa kurser och avkortades till 30 dagar, varav 26 arbetsdagar. Det synes därför vara en betänklig sak att — till och med utan varje utredning och utan någon på sådan utredning grundad plan — besluta en ytterligare beskärning. Vi anse alltså, att riksdagen icke bör medverka till en åtgärd, varigenom effektiviteten av den sociala fortbildningskursen skulle komma att på ett betänkligt sätt äventyras.

I fråga om *föreläsnings- och instruktionsverksamheten för nykterhetens främjande* har centralförbundet för nykterhetsundervisning såsom av kungl. skolöverstyrelsen förordnad föreläsningsbyrå redan den 18 april 1925 i skrivelse till Kungl. Maj:t anfört följande:

”Skall denna verksamhet kunna motsvara sitt syfte, sådant detta skisserades i det sakkunnigebetänkande, som ligger till grund för statens un-

¹ Kostnadsberäkningen slutar på samma belopp, som beräknades för 1925 års sociala fortbildningskurs.

derstöd till ifrågavarande verksamhet, är det ofrånkomligt, att det nu utgående statsanslaget kronor 60,000: — väsentligen höjes. Enligt de av riksdagen år 1919 godkända principerna, vilka sedermera på Eders Kungl. Maj:ts uppdrag närmare utformats av kungl. skolöverstyrelsen, bör i regel statsbidrag utgå till den organisation, som anordnar föreläsningen, med 2/3 av föreläsarens fastställda arvode samt med 3/4 av föreläsarens resekostnader, i den mån dessa överstiga 20 kronor. — — — — —

För föreläsningar vid läraremöten, vid läroanstalter ävensom för föreläsningar inom armén och marinen kan enligt bestämmelserna ersättning av statsmedel utgå med belopp, svarande mot samtliga med föreläsningens anordnande förbundna kostnader. Slutligen kan genom särskilda beslut av kungl. skolöverstyrelsen även i andra fall bestämmas, att samtliga kostnader bestridas av statsmedel (vilket dock hittills ej inträffat).

När statsmakterna på detta sättet velat giva sitt ekonomiska stöd åt ett av staten kontrollerat objektivt upplysningsarbete i alkoholfrågan (resp. om tobaks- och kaffemissbrukets skadeverkningar) samt i därmed sammanhängande hygieniska och sociala spörsmål, så har till grund härför tydligen legat övertygelsen om detta upplysningsarbets vitala betydelse för den allmänna folknykterhetens och folkbildningens höjande. Och då samtliga politiska partier, oberoende av deras ställningstagande till olika lagstiftningskrav, ävenledes deklarerat sin benägenhet att kraftigt stödja upplysningsarbetet, så får väl detta tillskrivas den allmänna insikten därom, att varje slag av lagstiftning på detta område, därest den skall kunna hava åsyftad verkan, nödvändigtvis måste kunna stödja sig på en upplyst folkmening. Men denna kan skapas allenast genom ett kraftigt, hela folket omfattande, sakligt och i övrigt vederhäftigt upplysningsarbete.

Med det statsanslag, som för närvarande står till buds, kronor 60,000: — per år, har kungl. skolöverstyrelsen i sitt föregående år till Eders Kungl. Maj:t avgivna yttrande i ärendet beräknat, att statsbidrag enligt gällande bestämmelser skulle kunna lämnas till cirka 1,500 föreläsningar. Emellertid var överstyrelsen då liksom tidigare övertygad om, att behovet av anslag för ifrågavarande ändamål, i den mån detsamma kunde uppskattas, 'snarare pekade på ett belopp av 100,000 kronor' än på det (kronor 60,000) överstyrelsen för det dåvarande ansåg sig böra föreslå. Men överstyrelsen ansåg sig böra, innan den föresloge någon höjning av anslaget, avvakta de erfarenheter, som komma att göras under innevarande budgetår (1924—1925).

Dessa erfarenheter äro av sådan art, att centralförbundet för sin del, såsom ovan påpekats, ser sig nödsakat påyrka väsentlig förhöjning av nu utgående anslag. Sedan den nya föreläsningsskatalogen från och med ingången av år 1925 utkommit och de däri publicerade av kungl. skolöverstyrelsen fastställda allmänna bestämmelserna blivit mera kända (bland annat bestämmelsen om ansökningstidens förkortning till i regel tre veckor), har ansökningarnas antal ytterligare starkt stegrats. Sålunda ingingo under månaderna januari—mars 1925 ansökningar å ej mindre än 1,743 föreläsningar. Av dessa ansökningar gällde emellertid åtskilliga föreläsningar jämväl tiden april—juni. Antager man att för dessa tre månader inkomma ansökningar för allra minst cirka 500 föreläsningar, så gör detta tillsammans allenast för tiden januari—juni 2,500 föreläsningar eller för hela kalenderåret 5,000 föreläsningar. I verkligheten torde

antalet bliva betydligt större, enär kännedomen om det tillgängliga statsanslaget nu blivit mera allmän än tidigare (särskilt inom föreläsningföreningar, skolor, religiösa samfund etc.).

Denna siffra å antalet föreläsningar, till vilka statsanslag sökes, kan måhända förefalla en och annan frapperande hög. Emellertid får man komma ihåg först och främst att inom landet arbeta bortåt tiotusen lokala nykterhetsföreningar, distrikt- och länsorganisationer, länsförbund, lokala samorganisationer etc., vilka alla hava behov av understöd för sitt upplysningsarbete. Härtill komma vidare talrika religiösa samfund och deras underorganisationer, vilka på senare tiden allt allmännare börjat ägna särskilt intresse jämväl åt nykterhetsverksamheten. Så hava vi alla skolor och läraresammanslutningar, föreläsningföreningar och andra folkbildningsanstalter, som på senare tiden börjat utnyttja möjligheterna till statsunderstöd för främjande av upplysningsarbetet i nykterhetsfrågan. Vad armén och marinen beträffar synes visserligen intresset för detta arbete ännu vara tämligen minimalt bland befälet, men det är ej alldeles uteslutet, att detta till en del berott därpå, att man icke haft allmännare kännedom om möjligheterna till statligt understöd. Man får därför räkna med ett ökat behov av statsbidrag jämväl för föreläsningar inom armén och marinen.

I sitt yttrande över de folkbildningssakkunniges betänkande (yttrandet i de delar det angår upplysningsarbetet i alkoholfrågan publicerat i Tirfing, häftet 7—8 för 1924) skriver konsulenten för nykterhetsundervisningen fil. d:r Thorild Dahlgren följande beträffande behovet av ökat statsanslag för främjande av föreläsningverksamheten i alkoholfrågan:

'Man kunde till exempel ha utgått från att i varje kommun borde årligen anordnas minst en föreläsning i alkoholfrågan. Minimibehovet vore då — vid här följande överslagsberäkningar har jag utgått från förhållandena den 1 januari 1923, till vilken tidpunkt de senaste för mig tillgängliga uppgifterna hänföra sig — 2,517 föreläsningar per år. Då emellertid i de befolkningsrikare kommunerna en föreläsning årligen torde få betraktas såsom skäligen otillräcklig, har jag företagit en uppsortering av kommunerna efter invånarantal. Uppsorteringen resulterar, om behovet i en kommun anses vara

1	förel.	för	varje	påbörj.	5,000	tal	inv.,	i	2,986	förel.
1	»	»	»	»	4,000	»	»	i	3,178	»
1	»	»	»	»	3,000	»	»	i	3,547	»
1	»	»	»	»	2,000	»	»	i	4,366	»
1	»	»	»	»	1,000	»	»	i	7,216	»

Det tidigare utgående, av de sakkunniga även fortsättningsvis såsom varande väl avvägt förordade anslaget, 27,000 kronor, medgiver statsunderstöd enligt vid verksamheten tillämpade grunder till 700 å 750 föreläsningar. Det av riksdagen för tiden från och med den 1 juli 1924 anvisade årsanslaget 60,000 kronor beräknas vara tillräckligt för c:a 1,500 föreläsningar. Programmet 'en föreläsning årligen i varje kommun' skulle kräva ett statsanslag på cirka 100,000 kronor o. s. v.

Hade man i stället utgått t. ex. från önskemålet, att alla personer i ålderna 15—65 år varje år borde åhöra en föreläsning av hithörande slag, hade överslaget givit följande resultat. Ifrågavarande åldersklasser om-

fatta i Sverige för närvarande cirka 3,750,000 personer. Under den mycket optimistiska förutsättningen, att varje föreläsning under året komme att åhöras av, förutom övriga åhörare, 100 personer, som icke förut under året åhört dylik föreläsning, skulle det erfordras icke mindre än cirka 37,500 föreläsningar årligen för att realisera det uppställda önskemålet. Under liknande antaganden skulle ett årsanslag på 150,000 kronor kunna sägas ungefär motsvara programmet: en föreläsning i alkoholfrågan för varje vuxen person i Sverige vart tionde år. O. s. v.'

Centralförbundet tror sig med vad ovan anförts hava till fullo styrkt nödvändigheten av betydligt ökade anslag till föreläsnings- och instruktionsverksamheten i alkoholfrågan etc. Men förbundet vill än ytterligare understryka denna nödvändighet genom att erinra därom, att många kommuner, som hittills beviljat medel för liknande ändamål, under senare tiden börjat indraga dessa anslag. Man har såsom skäl härför bland annat anfört, att sedan rusdrycksmedlen indragits till staten och statens ersättningar till kommunerna ställts på indragning, det numera borde ankomma på staten att ensam sörja för ett effektivt upplysningsarbete om alkoholens skadeverkningar. Med denna motivering ha till och med rikets båda största kommuner Stockholm och Göteborg avvisat begärda anslag för anordnandet av föreläsningar i alkoholfrågan.

Centralförbundet kan för sitt vidkommande visserligen icke godtaga dylika synpunkter, eftersom ju uppenbart är, att skapandet av ett bättre nykterhetstillstånd måste anses vara i lika hög grad ett kommunalt som ett statligt intresse. Men förbundet anser dock, att statsmakterna måste taga vederbörlig hänsyn till berörda faktiska förhållanden och tillse, att upplysningsarbetet icke lider avbräck eller hämmas i sin utveckling. Det får ej heller förbises, att vissa kommunala myndigheters hänvisning till staten så tillvida har fog för sig, som ju staten riktigt nog — i den mån ersättningen till kommunerna för förlorade vinstandelar i rusdrycksförsäljningen minskas — kan tillgodogöra sig ett allt mer ökat överskott av rusdrycksmedlen. Och då det vidare torde vara obestriddigt, att det väl överensstämmer med syftet beträffande rusdrycksmedelsfondens användning, att därur utgå tillräckliga anslag bland annat för nu ifrågavarande ändamål, så lär det ej vara möjligt att alldeles tillbakavisa de inom ovan åsyftade kommuner framförda skälen. Slutligen kanske det även kan vara påkallat att erinra om en tidigare gällande bestämmelse, att en procent av rusdrycksmedlen skulle användas för nykterhetens främjande. Därest denna bestämmelse fortfarande gällde, skulle redan på denna grund betydligt större summor än vad nu är fallet utgå för detta ändamål.

Centralförbundet tillåter sig alltså såsom sin mening uttala, att statsmakterna i statens eget intresse måste taga konsekvenserna av sitt deklarerade intresse för ett kraftigt bedrivet upplysningsarbete genom att anvisa tillräckliga medel för detta arbetes stödjande i den omfattning, som riksdagen 1919 principiellt godkänt genom sitt bifall till sakkunnigeförslaget allmänna direktiv för statsbidragets fördelning. Det kan ej vara någon mening uti att å ena sidan utlova statsbidrag efter vissa av statsmakterna angivna grunder men därefter — när ansökningar härom föreligga — av brist på av riksdagen anvisade medel nödgas avvisa större delen av inkommande ansökningar. Snarare ligger det i det allmännas intresse

att anslaget tilltages på ett sådant sätt, att arbetslusten ute i landet må spurras i stället för att såsom nu hållas tillbaka.

Man får dessutom ej förbise, att även med statsbidrag i full utsträckning enligt gällande bestämmelser vederbörande föreläsningsanordnare för egen del få taga på sig relativt betydande kostnader, som ofta nog bliva mycket betungande för såväl respektive organisationer etc. som för de personer, vilka i allmänhet utan all ersättning nödgas ombesörja organisationsarbetet ute i landets skilda delar. Det kan således — även med statsanslagets höjande till ett belopp, som någorlunda svarar mot behovet — aldrig bliva fråga om något illojalt utnyttjande av detsamma, enär en ökning av antalet statsunderstödda föreläsningar automatiskt och i samma mån måste öka kostnaderna för de organisationer, som anordna föreläsningarne.”

Kungl. skolöverstyrelsen har, såsom även framhållits, kraftigt framhållit nödvändigheten av ökat anslag till föreläsningsverksamheten. Överstyrelsen har i sin till Kungl. Maj:t avlätna skrivelse yttrat:

”Såsom överstyrelsen redan tidigare hos Eders Kungl. Maj:t flera gånger anfört, syntes behovet av anslag för ifrågavarande ändamål, i den mån detsamma kunde uppskattas, peka på ett omkring dubbelt så högt belopp som det förordade. Att överstyrelsen det oaktat icke förlidet år föreslog någon höjning av anslaget berodde, såsom då anfördes, uteslutande därpå, att överstyrelsen ville avvakta ytterligare ett års erfarenhet, innan sådan höjning begärdes.

Erfarenheten under det gångna verksamhetsåret, enkannerligen under tiden efter det den av överstyrelsen senast fastställda föreläsningskatalogen distribuerats, har till fullo visat, att behovet av en mycket väsentlig ökning av anslaget är synnerligen trängande. I sin framställning om höjt anslag till föreläsningsverksamheten beräknar den av överstyrelsen antagna föreläsningsbyrån, centralförbundet för nykterhetsundervisning, med ledning av inkomna ansökningar årsbehovet till ungefär 5,000 föreläsningar. Mot dessa beräkningar finner överstyrelsen i och för sig intet väsentligt vara att invända, så mycket mindre som de icke strida mot de uppskattningar efter andra metoder, vilka anföras i centralförbundets motivering till framställningen. Då det tillgängliga anslaget, 60,000 kronor, är beräknat för cirka 1,500 föreläsningar, är det uppenbart, att en avsevärd disproportion här råder mellan tillgång och efterfrågan, en disproportion, som av nykterhetsorganisationerna genom här bilagda resolutioner vid årsmöten innevarande sommar eller eljest enhälligt och energiskt understrukits och påtalats. En fördubbling av anslaget, medgivande understöd vid 3,000 à 3,500 föreläsningar, synes överstyrelsen vara den minsta höjning, som nu bör sättas i fråga. En sådan höjning synes för övrigt kunna företagas utan skada för andra anslagsbehov, då ju medlen i fråga pläga anvisas att utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel och alltså icke direkt belasta statsbudgeten.

I själva verket synes det överstyrelsen mycket sannolikt, att det latent behovet av föreläsningar på ifrågavarande område är åtskilligt större än vad föreläsningsbyråns på inkomna rekvisitioner grundade beräkningar utvisa. Det anvisade anslagets otillräcklighet har nämligen medfört, att

föreläsningsbyrån måst införa sträng ransonering vid anslagets fördelning ävensom, att, i motsats till den uppgjorda planen, endast i undantagsfall bidrag kunnat medgivas till föreläsares rese- och traktamentskostnader, synpunkter, som starkt framhävts i nykterhetsorganisationernas ovan berörda uttalanden. Dessa båda förhållanden hava utan tvivel verkat starkt återhållande på anordnandet av föreläsningar för nykterhetens främjande av den kvalitet, den statsunderstödda föreläsningsverksamheten representerar. Ur samhällets synpunkt synes det önskvärt, att dessa återhållande moment i görligaste mån bortfalla, så att varje här ifrågakarande föreläsningsanordnare i regel skall kunna räkna med statsunderstöd vid föreläsningens anordnande i överensstämmelse med vad de särskilda sakkunniga tänkte sig, då de föreslog, att föreläsningsanslaget skulle hava förslagsanslags natur.

Även andra förhållanden synas överstyrelsen peka i riktning mot ökad efterfrågan. Särskilt synes det, som om rikets nykterhetsnämnder och motsvarande kommunala organ i vidgad omfattning skulle ha fått blicken öppen för möjligheten att främja sitt arbete genom anlitande av den statsunderstödda föreläsningsverksamheten för nykterhetens främjande. Helt allmänt synes man därjämte för varje år med allt större förtroende omfatta ifrågakarande av överstyrelsen oavlåtligt kontrollerade föreläsningsverksamhet och från allt flera håll framhållas, bortsett från skilda nykterhetspolitiska uppfattningar, en omfattande, planmässig och objektiv nykterhetsundervisning och nykterhetsupplysning såsom det grundläggande medlet i arbetet för allmän folknykterhet.

Den fördubbling av anslaget till ifrågakarande föreläsnings- och instruktionsverksamhet, som överstyrelsen alltså anser påkallad och anser såsom ett minimum, skulle, vid tillämpande av senast fastställda bestämmelser för verksamheten, medgiva ett årligt anordnande av 3,000 à 3,500 föreläsningar enligt följande kostnadsplan:

bidrag till föreläsningsarvoden	kronor	92,000
„ „ ersättning till föreläsare för resor, logi o. vivre ..	„	20,000
kostnad för föreläsningskatalog (årligt genomsnitt)	„	1,000
administrations- och byråkostnader	„	6,000
oförutsedda utgifter	„	1,000
	<u>Summa kronor</u>	<u>120,000</u>

Beräkningarna överensstämma i stort med föreläsningsbyråns beräkningar. Överstyrelsen har dock avrundat det av byrån föreslagna beloppet till jämnt 120,000 kronor. Därjämte har överstyrelsen ansett administrations- och byråkostnaderna kunna stanna vid något mindre än fördubbling. Slutligen har överstyrelsen ansett det överflödigt att fortsättningsvis uppföra anslag till föreläsningar i kaffe- och tobaksfrågorna under självständig rubrik.”

Såsom framgår av ovanstående fäster kungl. skolöverstyrelsen uppmärksamheten även därpå, att ”rikets nykterhetsnämnder och motsvarande kommunalorgan i vidgad omfattning skulle ha fått blicken öppen för möjligheten att främja sitt arbete genom anlitande av den statsunderstödda

föreläsningsverksamheten för nykterhetens främjande". Även centralförbundets föreläsningsbyrå berör denna synpunkt i en till kungl. socialstyrelsen den 24 augusti 1925 ingiven skrivelse, vari bland annat meddelas, att i den av skolöverstyrelsen godkända föreläsningsskatalogen införts ett stort antal föreläsare och ämnen, speciellt avsedda att tillgodose upplysnings- och instruktionsarbetet beträffande nykterhetsnämnderna. I ovan omförmälda skrivelse yttrar byrån vidare:

"På grund av uppslag, som framkommit vid de ovan omtalade upplysningskursernas konferenser för nykterhetsnämndernas ombud, hava på allra sista tiden inom några län nykterhetsnämnderna sammanslutit sig i länsorganisationer med ett arbetande sekretariat. Erfarenheten har visat, att denna anordning varit till stort gagn. Icke nog med att nämnderna genom hänvändelse till sekretariatet kunnat få värdefulla upplysningar om gällande lagstiftning på området och denna lagstiftnings tillämpning, utan sekretariatet har ofta tagit initiativet till en upplysnings- och instruktionsverksamhet, som visat sig vara av behovet påkallad. I den mån dessa sammanslutningar — liksom enskilda nykterhetsnämnder eller fattigvårdsstyrelser — hos centralförbundet anhållit om föreläsningar eller instruktionsföredrag, har förbundet förmedlat föreläsare och lämnat statsbidrag efter de av kungl. skolöverstyrelsen fastställda grunder, som äro publicerade å sid. 2—9 i den föreläsningsskatalog, vilken biläggas.

Centralförbundet anser, att denna del av nämndernas verksamhet — föreläsningar och instruktionsföredrag, anordnade genom nämnderna eller av ovan omförmälda länsammanslutningar — är av den allra största betydelse och att det ligger i statens intresse att tillräckliga medel härtill anvisas. För närvarande är det centralförbundet icke möjligt att tillgodose detta behov, enär av det nu utgående föreläsningsanslaget kan lämnas statsbidrag allenast till *en del* av kostnaderna. Och då nämnderna, resp. deras länsammanslutningar, i allmänhet sakna medel att bestrida övriga omkostnader, se de sig oftast ur stånd att taga initiativ till den upplysnings- och instruktionsverksamhet, som det här gäller. Enligt centralförbundets mening böra därför nykterhetsnämnderna och deras sammanslutningar uti ifrågavarande avseende jämsställas med de institutioner, skolor etc. för vars upplysningsverksamhet i nykterhetsfrågan *hela kostnaden* kan bestridas av statsmedel (bestämmelserna i föreläsningsskatalogen sid. 4 IV: 5). Därjämte bör anslaget till föreläsningsverksamheten — nu utgående med kronor 60,000 per år — så tilltagas, att det täcker det verkliga behovet. I särskild skrivelse till Kungl. Maj:t har detta också påyrkats av centralförbundet."

Enligt vad vi inhämtat har till centralförbundets föreläsningsbyrå, till kungl. skolöverstyrelsen och till Kungl. Maj:t under år 1925 ingivits talrika skrivelser med anhållan om åtgärder för ett kraftigare ekonomiskt stöd åt upplysningsarbetet. Det är givetvis icke möjligt att här referera alla dessa skrivelser. Frågans stora vikt föranleda oss emellertid att delvis återgiva, vad som anförts av de mera betydande nykterhetssällskapen.

Styrelsen för Sveriges storloge av I. O. G. T.

”Att dryckenskapen behöver motarbetas och folknykterheten befrämjas, därom äro alla ansvarskännande personer i vårt land ense. Endast om medlen härför råda meningsskiljaktigheter. Ett medel erkännes dock av alla, nämligen upplysning i frågor, som beröra alkoholproblemet.

För att främja en objektiv och vederhäftig upplysningsverksamhet i hit-hörande frågor har riksdagen under en följd av år anvisat medel till föreläsningsverksamhet rörande dessa, vilka medel varit så eftersökta, att de visat sig icke räckta till mer än en del av de inkomna ansökningarna.

Detta sistnämnda förhållande visar på, dels att föreläsningarna i fråga fylla ett behov, dels att anslaget måste höjas, om ändamålet skall mera nöjaktigt nås.

Särskilt kännbar blir bristen på anslag till de korta kurser, vilka anordnas av de olika nykterhetssällskapen. Då ett sällskap anordnar en dylik kurs och söker statsbidrag för en serie omfattande t. ex. 4 föreläsningar, men får anslag till halva antalet, kan hela kursens betydelse äventyras härigenom.

Statsanslaget utgår nu med 60,000 kronor per år, vilket belopp, fördelat på de olika länen och inom dessa på de olika nykterhetssällskapen och andra, som vilja verka för nykterhetens befrämjande, dock icke kan räckta synnerligen långt.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning har också ingått med begäran, att detta anslag måtte höjas till 120,000 kronor för kommande budgetår.

På uppdrag av Sveriges storloges av den internationella goodtemplarorden styrelse får undertecknad vördsamt anhålla, det kungl. skolöverstyrelsen ville hos Kungl. Maj:t förordna denna centralförbundets hemställan.”

Sveriges blåbandsförening.

— — — — —
 ”Sveriges blåbandsförenings årskonferens hemställer till Centralförbundet för nykterhetsundervisning att söka utverka högre statsbidrag för den statsunderstödda föreläsningsverksamheten i och för upplysning i nykterhetsfrågan.

Denna konferensens framställning föranledes därunder, att det hittills erhållna statsbidraget visat sig vara så otillräckligt, att det i nuvarande tid högst angelägna upplysningsarbetet i nykterhetsfrågan icke kan tillfredsställande utföras.”

— — — — —

Sveriges Nationaltempel av N. T. O.

— — — ”Nationaltemplarorden vill därför, — — — understryka nödvändigheten av att statsmakterna, särskilt genom tillräckligt anslag åt den statsunderstödda föreläsningsverksamheten på förevarande område, skänka nykterhetsarbetet sitt stöd.”

Nykterhetsorden Verdandis styrelse.

— — — — —

”Styrelsen beslöt uppmana Centralförbundet att hos Skolöverstyrelsen hemställa om åtgärder för en verkligt effektiv höjning av detta anslag. När nykterhetsföreningarna med stora uppoffringar av tid, krafter och pengar vilja bedriva objektiv upplysning i alkoholfrågan, är det alls icke för mycket begärt, att staten räcker dem en hjälpende hand. Denna upplysningsverksamhet är väl, om något, ett samhällsintresse, som bör tillgodoses och som *kan* tillgodoses, när staten årligen tar in 80 miljoner kr. på rusdryckshanteringen. Styrelsen uppmanar därför Centralförbundet att verka för — hos Skolöverstyrelsen och hos riksdagens nykterhetsgrupper — att anslaget till föreläsningar i alkoholfrågan höjes från nuvarande 60,000 kr. till 200,000 kr.”

— — — — —

Vita Bandets Centralstyrelse.

”Då behovet av upplysning i alkoholfrågan och därmed sammanhängande spörsmål är synnerligen stort och då *V i t a B a n d e t s* Centralstyrelse ej ens tillnärmelsevis kan tillgodose det ständigt ökade kravet på detta område, skulle det vara särdeles lyckligt, om anslaget till denna föreläsningsverksamhet kunde höjas.”

S. S. U. H:s Centralstyrelse.

— — — — —

”Centralstyrelsen har för sin del en livlig erfarenhet av denna förhöjnings behövlighet. Särskilt under sista vårterminen kunde Centralförbundets föreläsningsbyrå icke utanordna statsbidrag till på långt när alla de av *S. S. U. H.* förmedlade föreläsningar, som därtill voro berättigade. I den mån de yngre av *S. S. U. H:s* talare tillväxa i ålder och kvalifikationer, våga vi även räkna med, att som hittills, allt flera kommer att av Skolöverstyrelsen godkännas för införande i föreläsningskatalogen, och i samma mån kommer givetvis *S. S. U. H:s* anspråk på statsunderstöd till sin föreläsningsverksamhet att ytterligare stegas. För *S. S. U. H.* vore det givetvis synnerligen tacknämligt, om dess stegrade anspråk kunde tillgodoses, dels på det att det avsevärda offer av tid och arbete, som *S. S. U. H.* kräver av sina föredragshållare, skulle kunna göras mindre kännbart, dels även för att föredragsverksamheten därigenom skulle kunna ökas. I sistnämnda syfte vilja vi särskilt framhålla önskvärdheten av att statsunderstöd kunde givas icke endast till arvoden utan även i någon mån till bestridande av resekostnaderna, exempelvis (vad beträffar *S. S. U. H.*) i sådana fall, då föredrag hållas inför skola under av rektor därtill beviljad lektionstimme. Bidrag till resekostnaderna torde numera icke förekomma i nämnvärd utsträckning.

Den statsfinansiella sidan av frågan tillkommer det icke oss att bedöma; centralstyrelsen kan endast konstatera och understryka den utomordentliga betydelse, som en höjning av ifrågavarande statsanslag skulle ha för den upplysningsverksamhet, som *S. S. U. H.* bedriver vid Sveriges högre läroanstalter — en betydelse, som gäller såväl verksamhetens kvantitet som dess kvalitet.”

Sveriges Lärares Nykterhetsförbund.

— — — ”få undertecknade å styrelsens för Sveriges lärares nykterhetsförbund vägnar vördsamt uttala sin förhoppning om att ett högre anslag än det hittills utgående, vars otillräcklighet av erfarenheten tillfullo be styrkts, måtte av kungl. skolöverstyrelsen tillstyrkas.

Då man från alla läger är ense om att denna föreläsningsverksamhet är det mest centrala och bärande i hela nykterhetsverksamheten — — — vore det, enligt vår mening, särdeles olyckligt om den lovande utveckling, vari föreläsningsverksamheten är stadd, skulle stäckas av brist på medel. Redan nu klagas från olika håll över att det börjar bliva lönlöst söka anslag till nykterhetsföreläsningar, eftersom vederbörande i så många fall måste nekande besvara gjorda ansökningar.”

Upplands Distrikt av I. O. G. T.

— — — — —
”Det särskilt på landsbygden tilltagande superiet bland ungdomen måste väcka allvarliga bekymmer hos varje ansvarskännande medborgare och motiverar en synnerligen kraftig och målmedveten upplysningsverksamhet i nykterhetsspörsmålet.

Med kännedom om de cirka 80 miljoner kr., som inflyta i statskassan från rusdryckshanteringen, kan det begärda anslaget betecknas som synnerligen blygsamt.”

Slutligen torde det förtjäna omnämnas, att enligt den till kungl. skolöverstyrelsen avgivna redogörelsen för budgetåret 1924—1925 föreläsningens anordnarna själva fått vidkännas ett tillskott för de statsunderstödda föreläsningarna å kronor 122,447: 41 mot statens å kronor 60,958: 63. Det visar sig alltså, att staten bidragit med cirka 1/3. Varje föreläsning har kostat statsverket i genomsnitt kronor 26: 95 och föreläsningens anordnaren kronor 53: 58 (inclusive administration, rese- och traktamentskostnader, lokalhyror, annonsering, tryck m. m.).

I sina anslagspetita har kungl. skolöverstyrelsen hemställt, att arvodet till överstyrelsens konsulent för nykterhetsundervisning och nykterhetsupplysning, vilken nu tjänstgjort fr. o. m. 1920, måtte höjas från kronor 2,500 till 3,000. Departementschefen förklarar sig icke ”för närvarande” kunna tillstyrka detta. För vår del anse vi emellertid, att denna förhöjning är väl befogad. Och vid ett bifall till vår hemställan om ökning av föreläsningens anslag blir arvodesförhöjningen ännu mer påkallad.

Redan konsulentens hittillsvarande tjänstgöring borde föranleda ökningen, därest man icke vill ställa honom i en undantagsställning i förhållande till motsvarande befattningsinnehavare för den allmänna föreläsningens verksamheten, vilket väl näppeligen kan vara lämpligt. Härtill kommer, att det till stor del beror på konsulentens kvalifikationer, intresse och arbete, att statens anslag väl utnyttjas och effektivt kontrolleras. Och härutinnan har den nuvarande konsulenten fil. doktor Thorild Dahlgren —

enligt samstämmiga omdömen — motsvarat högt ställda anspråk. Det vill därför synas, att det även ligger i statens eget intresse att beakta kungl. skolöverstyrelsens framställning.

Men konsulentens åligganden inskränka sig icke allenast till nu omfördämda ärenden. Enligt den för honom gällande instruktionen skall han vara föredragande inom överstyrelsen i alla de ärenden, som beröra nykterhetsundervisningen, han skall "med uppmärksamhet följa det arbete för undervisning och upplysning i nykterhetssyfte, som bedrivs vid de under överstyrelsens överinseende ställda anstalter av olika slag (således även skolorna), fortbildnings-, utbildnings- och upplysningskurser, föreläsningar m. m.", han skall tillse "att gällande bestämmelser efterlevas", "träda i samarbete med de personer och organisationer, som på skilda områden arbeta i nykterhetsundervisningens tjänst, skaffa sig kännedom om bland dessa förefintliga önskemål och strävanden samt genom råd och upplysningar understödja och främja deras arbete". Han skall "verka för att lämplig och tillräcklig undervisningsmateriel finnes att tillgå för nykterhetsundervisningen, att, där så prövas erforderligt, med anlitande av medel, som för ändamålet kunna bliva anvisade, främja framställandet av sådan, samt tillse, att förteckningar däröver upprättas och spridas". Han har att årligen "hålla vissa instruktionsföreläsningar eller kortare serier av sådana". "Till främjande av överstyrelsens uppgift att antingen själv omedelbart vidtaga eller hos Kungl. Maj:t föreslå de åtgärder, som kunna finnas erforderliga, för att arbetet på nykterhetsundervisningen skall motsvara sitt ändamål, har konsulenten att i all sin verksamhet med uppmärksamhet följa den sociala och vetenskapliga utvecklingen på de områden, som hans verksamhet berör, och så ofta anledning därtill förefinnes, framkomma med initiativ och uppslag till denna angelägenhets förkovran." "Vid utövandet av sin verksamhet har konsulenten jämväl att öva tillsyn och ledning av den undervisning och upplysning i fråga om bruket av tobak och kaffe, som enligt bestämmelser skall genom överstyrelsens försorg anordnas" o. s. v. Det är, såsom härav framgår, en mycket omfattande och betydelsefull verksamhet, som konsulenten har sig ålagd, och det erfordras därför starkt personligt intresse av den, som med nu utgående relativt blygsamma arvode skall taga på sig en så krävande arbetsbörda.

Vi föreslå alltså, att riksdagen för nedan angivna ändamål anvisar följande belopp, nämligen:

	kronor
1) anordnande under år 1927 av en social fortbildningskurs för lärare m. fl.	40,000: —
2) anordnande under år 1927 av en allmän utbildningskurs för studie- och ungdomsledare m. fl.	16,000: —
3) understöd för utgivande av en tidskrift för undervisnings- och upplysningsverksamheten för nykterhetens främjande	3,500: —
4) främjande av centralförbundets för nykterhetsundervisning verksamhet	20,000: —
5) underhåll och skötsel av centralförbundets för nykterhetsundervisning bibliotek	1,000: —
6) främjande av Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamlings upplysningsbyrås verksamhet	12,000: —
7) främjande av Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran, det år 1837 stiftade Svenska nykterhetssällskapet, verksamhet	5,000: —
8) främjande av Sveriges storloges av I. O. G. T. studie- och ungdomsverksamhet	26,000: —
9) främjande av Sveriges blåbandsförenings studie- och ungdomsverksamhet	6,000: —
10) främjande av Nationaltemplarordens studie- och ungdomsverksamhet	9,000: —
11) främjande av nykterhetsorden Verdandis studie- och ungdomsverksamhet	3,000: —
12) främjande av Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbunds verksamhet	6,000: —
13) främjande av nykterhetsföreningen Vita bandets studie- och ungdomsverksamhet	3,000: —
14) främjande av Sveriges lärares nykterhetsförbunds verksamhet	4,500: —
15) främjande av järnvägsmännens helnykterhetsförbunds verksamhet	1,000: —
16) främjande av Sveriges polismäns helnykterhetsförbunds verksamhet	1,000: —
17) bidrag till uppehållande av internationella byråns i Lausanne för alkoholismens bekämpande (Bureau international contre l'alcoolisme) verksamhet	1,500: —
18) arvode åt den hos skolöverstyrelsen anställde konsulenten för nykterhetsundervisning och nykterhetsupplysning.....	3,000: —
	<hr/>
	Summa kronor 161,500: —

Under återopande av vad sålunda anförts, få vi — i överensstämmelse med kungl. skolöverstyrelsens anslagspetita — hemställa, att riksdagen måtte

dels till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande anvisa för budgetåret 1926—1927 ett *extra* anslag av 161,500 kronor att, under de villkor, som av Kungl. Maj:t prövas lämpliga, utgå till här förut omförmälda ändamål,

dels medgiva, att möjligen uppkommande besparingar på de till anordnande av en social fortbildningskurs för lärare m. fl. samt till en allmän utbildningskurs för studie- och ungdomsledare m. fl. anslagna medel må, enligt Kungl. Maj:ts bestämmande, kunna användas till anskaffande och revision av materiel för nykterhetsundervisningen,

dels att till föreläsnings- och instruktionsverksamheten för nykterhetens främjande, bedriven i enlighet med de bestämmelser Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa, anvisa för budgetåret 1926—1927 ett *extra* reservationsanslag av 120,000 kronor,

dels till främjande av nykterhet på andra sätt än här förut angivits samt till motarbetande av dryckenskapens följder anvisa för budgetåret 1926—1927 ett *extra* reservationsanslag av 3,000 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande,

dels besluta, att ovan angivna anslag skola utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Stockholm den 22 januari 1926.

J. Bergman.

G. H. von Koch.

August Ljunggren.